

INVESTICIONI FONDOVI, MOGUĆNOST ZA ULAGANJE U RAZVOJ MALIH I SREDNJIH PREDUZEĆA REPUBLIKE SRPSKE i BiH

SAŽETAK: Predmet istraživanja su mala i srednja preduzeća, kompanije i akcionarska društva u zemljama poslijeratnog razvoja, sa akcentom na poljoprivredu, poljoprivredno prerađivačke kapacitete, turistička preduzeća iz raznih oblasti kao jedini mogući faktor oporavka preduzeća u krizi i razvoja privrede u Bosni i Hercegovini. Treba pomenuti da se za revitalizaciju preduzeća u krizi stvori ambijent u državnom sistemu, a onda studiozno izradi pravac razvoja, uključujući i zahtjeve koji dolaze sa samog tržišta, što indikativno govori da je tržište glavni regulatorna relacija ponuda i potražnja pri čemu se moraju uzeti u obzir najniži troškovi sirovine proizvodnje i plasmana.

Svako preduzeće bez obzira da li je malo, srednje, veliko ili akcionarsko mora da vlada informacijama po svim pitanjima, tako ako se ovo uzme u obzir jednostavno se lako prepoznaju na tržištu, jer u principu svijet je mali, pa se brzo za usluge ili proizvod brzo sazna ukoliko je konkurentan i prihvatljiv po standardima i potrebama konzumenta. Zašto je to tako, možemo naći odgovor u informatici, elektronici i drugim sredstvima brzog komuniciranja.

KLJUČNE RIJEČI: investicije, fondovi, ulaganja, razvoj, kreditiranje, banke.

Uvod

Istorijat investicionih fondova je veoma dug vremenski period i on datira još iz davnog 19 vijeka kada je nastala ideja o udruživanju novca radi zajedničkog ulaganja u Evropi, dok je u Americi prvi zajednički fond osnovan 1893. godine *Mutual Fund* i to isključivo za profesore i zaposlenike na hardvardskom univerzitetu. Poslije kraha berzanskog tržišta 1929. godine nastaju prve regulative za fondove, a Zakon hartija od vrijednosti donijet je u mnogim zemljama koje do današnjeg dana definišu propise koje fondovi moraju poštovati, ovakva politika štiti interese malih akcionara, malih i srednjih preduzeća, ali isto tako moramo konstatirati da su tržišta u Evropskoj uniji i svijetu međusobno povezana.

Pad jednog tržišta bilo koje zemlje stvara priliku nekoj novoj zemlji i novom tržištu, primjera radi jak EUR je problem za izvoz iz Evrope u svjetske zemlje što ograničava rast i konverziju prihoda, zbog toga investicioni fondovi imaju i svoje jasne ciljeve.

1. Ciljevi investicionih fondova

Investicioni fondovi imaju jako veliku i značajnu ulogu u ekonomijama Evropske unije i šire, a naročito u zemljama tranzicije kakva je Bosna i Hercegovina u kojoj privatizacija nije završena do kraja, ili je dobrim djelom nezakonito završena u nekim preduzećima.

Kapital koji investicioni fondovi ulažu teži ka kompanijama, kompanijama gdje očekuju veću finansijsku dobit, time se ujedno pospješuje efikasnost ekonomije, optimalna preraspodjela radne snage i eksploatacija kooperativne prednosti ekonomije. Omogućava se restrukturiranje, oporavak i uključivanje u međunarodne ekonomske tokove i Evropsku ekonomsku zajednicu. Kod investicija portfeljskog karaktera, što podrazumjeva njihovo aktivno trgovanje na berzi ako

* covicesad@gmail.com

preduzeća ne postižu očekivane rezultate, tada se novac povlači i prebacuje u preduzeća koja ostvaruju očekivanu dobit.

Naravno u realnosti i uslovi nisu idealni, pa postoji mogućnost da menadžeri fonda naprave pogrešnu procjenu i da i suviše podrže sektore koji ne mogu da ostvare procjenjeni potencijal.

Međutim, tržište ima tendenciju da ispravi eventualne greške pa opet ako poslovanje nije u skladu sa poslovnom politikom fonda, u vrednovanju preduzeća dolazi do korekcije tržišta i akcije tih preduzeća ili kompanija se prodaju na tržištu hartija od vrednosti.

2. Vrste investicionih fondova

Fondovi se dijele u zavisnosti na vremenski rok plasmana investicija i rizika koji donosi, a postoje tri (3) osnovne vrste fondova i to:

(1) Prvi rok je dugodochni plasman do 20 godina kod kojih se upravlja novcem institucionalnog karaktera penzionih fondova i osiguravajućih društava sa poreskom olakšicama, i vrlo popularnim vidom štednje u dobro razvijenim zemljama Evropske unije i šire. Drugi fondovi imaju širok portfelj velikih preduzeća i akcionarskih društava sa visokim kvalitetama koji zbog svoje veličine mogu apsorvirati ovakav nivo kapitala. Ovakvi fondovi se smatraju manje rizičnim, s obzirom da nisu u mogućnosti da puno pomjeraju svoje privredne pozicije i pozicije ulaganja. Za ovako nešto postoje veliki i dobri razlozi, jer ovakvi fondovi raspolažu kapitalom oko 100 milijardi EUR-a u investicijama i svakim svojim ulazom ili izlazom iz investicije gdje neka pozicija može da ima više stotina miliona EUR-a dovodi do pomjeranja tržišta.

(2) Drugi rok je srednjoročnog karaktera i baziran je isključivo na investicije i prikupljene akcije, i srednjoročni fondovi uzimaju veće pakete akcija i oni aktivno trguju na berzi akcija, prave ulaze i izlaze iz pozicija koje su plasirali na dnevnoj ili sedmičnoj bazi, i mogu da prodaju i one akcije koje su posudili, kako bi iste kasnije kupili po povoljnijim uslovima i vratili vlasniku akcije, obično dugoročnom fondu i ostvarili dobit u cjeni akcija. Ovi fondovi mogu ostvariti pozitivne prinose čak i ako tržišna vrijednost pada, jer se njihova strategija smatra rizičnijom, ali unosnijom, zbog čestih mjenjanja investicija i visokih transakcija i toškova velike likvidnosti i kao takvi oni nisu prisutni na svakom tržištu.

(3) Trećim se smatra orijentacija fondova, njegova poslovna aktivnost koja se odvija skoro na svim prostorima i različitim kategorijama poslovanja, razlikujemo ih tako po sljedećim orijentacijama:

- a) globalni, regionalni, individualne zemlje, mješovito,
- b) sektori; telekom, banke, farmacija, nekretnine,
- c) finansijski instrumenti; akcije, obveznice, mješovito (miks),
- d) velike kompanije, male, srednje, akcionarska društva, i
- e) preduzeća ili kompanije sa visokim rastom diskontovane vrijednosti.

Ovakav vid finansiranja malih i srednjih preduzeća nije egzistirao u zemljama bivšeg jugistočnog prostora, i ono što je najvažnije svi ti fondovi igraju pozitivnu ulogu u finansiranju razvoja određenih sektora privređivanja. Stoga je normalno da i dalje učimo od zemalja Evropske unije, šta su to fondovi, gdje i kao ulagati radi ostvarivanja dobiti kroz mala i srednja preduzeća, akcionarska društva i velike kompanije.

2. Politika kreditiranja svjetske banke za razvoj malih i srednjih preduzeća Republike Srpske i BiH

Projekti kreditiranja malih i srednjih preduzeća

Politika kreditiranja i projekat za kreditiranje malih i srednjih preduzeća u Republici Srpskoj i Federaciji Bosne i Hercegovine od strane Svjetske banke iniciran je još 2002. godine u saradnji sa domaćim bankarskim partnerima iz Republike Srpske i Federacije Bosne i Hercegovine i usmjeren je prema prioritetima i strateškim ciljevima prvenstveno kroz podršku rasta i razvoja privatnog preduzetništva. Prije nego što izložimo o detaljima politike financiranja Svjetske banke, osvrnućemo se na osnovne podatke o Svjetskoj banci, kao jednoj vodećoj instituciji u svijetu za kreditiranje i razvoj preduzeća. Svjetska banka ima svoje glavno sjedište u Vašingtonu, osnovana je od strane država članica i u vlasništvu je 184 zemlje članice Svjetske banke. Bosna i Hercegovina je postala članica Svjetske banke 1996. godine, i Svjetska banka je svojim prvim doprinosom učestvovala u rekonstrukciji Bosne i Hercegovine iste godine sa iznosom od 250 miliona USA dolara.

Vremenom Svjetska banka, kao institucija od značaja za razvoj, istovremeno se razvijala da bih danas kao grupacija od nekoliko bliskih udruženih institucija izgledala potpuno drugačijeg koncepta i to:

- međunarodna banka za razvoj i rekonstrukciju,
- međunarodna razvojna agencija,
- međunarodna finansijska korporacija i
- agencija za garantovanje investicija i mnoge druge.

Sve ove institucije više nego ikada, koje rade nezavisno jedna od druge, blisko saraduju u cilju poboljšanja i ostvarivanja jedinstvenog cilja Svjetske banke kao nosioca privrednog razvoja i ulaganja u zemlje tranzicije kakva je Bosna i Hercegovina.

U poslijeratnom periodu većina malih i srednjih preduzeća Republike Srpske i Federacije Bosne i Hercegovine osnivala se bez institucionalne podrške, dok većina menadžera obično koristi sopstvena finansijska sredstva pri osnivanju preduzeća, i svojim menadžerskim sposobnostima pokazuju tendenciju rasta i razvoja od malih, srednjih preduzeća do udruživanja u akcionarska društva i kompanije.

Da bi Svjetska banka ulagala, potrebno je: da je stabilna politička klima u Bosni i Hercegovini, da je posvećenost preduzeća povećana o ispunjavanju zadatah radnji, da je snažnija potražnja za projektima koje treba obezbjediti, realna procjena sa aspekta korištenja finansijske i tehničke podrške, da identifikuju pojedinca u državnim organima ili institucijama koji mogu obezbjediti finansijsku ili tehničku podršku i pomoć i da usklađenost dizajna bude dio projekta sa lokalnim zahtjevima.

U februaru 2002. godine Svjetska banka Bosni i Hercegovini odobrila je kreditna investiciona finansijska sredstva čiji je primarni cilj bio promovisanje malih i srednjih preduzeća i akcionarskih privrednih društava u privatnom sektoru, ovakvim učešćem ojačavaju se i pozicije banaka učesnica za posuđivanje malim i srednjim preduzećima povoljne kredite, ocjenu njihovih kapaciteta, rizika i upravljanja i oblikovanja bankarskog sektora Republike Srpske i Federacije Bosne i Hercegovine.

3. Kriteriji za potencijalne korisnike kredita

U principu posloводство Svjetske investicione banke imaju jasna pravila o dodjeli investicionih kredita potencijalnim korisnicima, i krediti se najčešće dodjeljuju preduzećima koja u potpunosti ispunjavaju uslove kao u nižem tekstu sljedi:

- da preduzeće postoji najmanje dvije (2) godine,
- da preduzeće pozitivno posluje,
- da je preduzeće registrovano kao poreski obveznik,
- da ima projekat zapošljavanja novih radnika, i
- proširenje izvozno uslužnih kapaciteta u zemlje Evropske unije.

U koliko preduzeće ispunjava navedene kriterije, smatra se sposobnim za nova investiciona sredstva, jer njima zadovoljava finansijsku strukturu, kvalitetno menadžersko osoblje za obavljanje redovnih djelatnosti za koje potražuje kreditna sredstva.

3. 1. Uslovi kreditiranja malih i srednjih preduzeća

Investicione banke daju kredite pod određenim uslovima koji se moraju ispunjavati u potpunosti i koji ispunjavaju sljedeće kriterije:

- da je projekat u potpunosti povezan sa investicijama ili povećanjem proizvodnih kapaciteta: za popravke ili modernizaciju opreme, nabavku obrtnog kapitala za povećanjem izvoznih kapaciteta u inozemstvo;
- za nabavku opreme ili osnovnih sredstava i sirovina obrtnog karaktera, popravke postrojenja i manjih građevinskih radova u preduzeću;
- finansijska stopa vraćanja kreditnih sredstava ne bi smjela biti jednaka ili veća od 15 %;
- projekat bi trebao biti završen i u funkciji u trajanju od godine dana;
- projekat bi trebao zadovoljavati propisane eko standarde u vezi sa zaštitom čovjekove sredine i poštovati druge Zakonom propisane kriterije i standarde Evropske unije.

Investiciona banka očekuje da korisnici traženog kredita budu spremni sufinansirati najmanje 25 % troškova projekta kako bi se osigurala njihova ozbiljna zainteresiranost za razvojni plan i uspjeh projekta koji se finansira.

Iznos investicionog kredita od 250 hiljada EUR-a odobrava Svjetska banka od slučaja do slučaja i na osnovu posebnih obrazloženja kojima se ovolika tražnja treba potkrepiti, bez rizika za Investicionu Svjetsku banku i domaće Investicione banke koje se ne izlažu riziku. Kredit sa dužim rokom otplate od 5 godina zahtjeva posebno odobrenje Svjetske banke, dok krajnji korisnici ovakvih kredita glavnice i kamatu plaćaju mjesečno.

Zaključak

Valja zaključiti da postoji niz načina za kreditiranje malih, srednjih, velikih preduzeća ili kompanija. Kreditiranje vrši svjetska banka i međunarodni monetarni fond (MMF) i druge investicione agencije koje svojim investiranjem žele ostvariti dobit, a pri tom sebi obezbjediti čvrste garancije u riziku kreditiranja raznih preduzeća u Bosni i Hercegovini. Investicione banke

i drugi fondovi se rukovode privrednim pravom Evropske unije i Zakonima zemalja EEZ, poštujući i naša prava. Potražioc kreditnih sredstava za razvoj preduzeća moraju obezbjediti čvrste garancije redovnog vraćanja odobrenih kreditnih sredstava. U suprotnom banke ili investicioni fondovi sebe naplaćuju iz ukupne imovine ili ukupnog kapitala preduzeća. Valja naglasiti da u Bosnu i Hercegovini u poratnom periodu nema nekih posebnih ulaganja izuzev u bankarstvo koje je inostranog kapitala i kako smo već rekli oprezom daju kreditna investiciona sredstva za razvoj privrede Bosne i Hercegovine.

LITERATURA

- Galogaža, M. (2006). *Razvoj teorije poduzetništva*. Novi Sad: Škola evropskog znanja.
- Grujić, A. (2007). *Poslovno pravo*. Novi Sad: Cekom books d.o.o.
- Komljenović, B., Živanović, M, Srdić, M., Ristić, Ž. (2009). *Pravo Evropske unije*. Beograd.
- Ljubojević, G. (2000). *Pravo privrednih društava*. Novi Sad: Fakultet za uslužni biznis.
- Nedeljković, D., Neškov, D. (2006). *Poslovno pravo*. Novi Sad: Fakultet za menadžment, Cekom Books d.o.o.
- Vasiljević, M. (2004). *Vodič za čitanje Zakona o privrednim društvima*. Beograd: Udruženje pravnika privrednika Srbije i Crne Gore.

Esad Čović, M. Sc.

INVESTMENT FUNDS, THE ABILITY TO EMBED IN DEVELOPMENT OF SMALL AND MEDIUM ENTERPRISES

Summary

The subject of this research is small and medium enterprises, joint stock companies and society in the post-war countries of development, with emphasis on agriculture, agricultural processing facilities and tourist companies from different fields as the only possible factor in the recovery of distressed enterprise and economic development in Bosnia and Herzegovina. It should be noted that for the revitalization of enterprises in crisis, there is a need to create an environment in the state system and then methodically pursue the direction of development, including meeting requirements that come from the market itself, recognizing that the market is the principal regulator of the relation between supply and demand, and taking into account lowest cost feedstock of production and placement.

Every enterprise, whether small, medium, large or shareholding must control information on all issues. Enterprises which consider this are easily recognized in the market because, in principle, the world is small and fast service and strong products are quickly noted and these products respond to be competitive and acceptable by the standards and needs of the consumer.

Why this is so, we can find the answer in computer science, electronics and other funds of rapid communication.

Key words: Investments, funds, development, financing, banks.